

Donera dina ögon och få ett bättre nästa liv

Globalt råder brist på donerade hornhinnor. Ett land som generöst bidrar för att avhjälpa bristen är Sri Lanka. Belöningen får donatorerna i sitt nästa liv.

Text Anna Sternfeldt **Bild** Ravi Palihawadana + privat

Buddhismens praxis av att ge gåvor och hjälpa dem som inte är så lyckligt lottade har gjort Sri Lanka till en av världens ledande leverantörer av ögon. Omkring fem procent av Sri Lankas befolkning, som till 70 procent består av buddhister, är registrerade för att donera sina ögon efter att de har dött. Genom det stora antalet donatorer har man mer än tillräckligt för eget behov och därför skickas ett stort antal hornhinnor utomlands. Hornhinnan är en av de enklaste vävnaderna att transplantera då det inte krävs någon matchning mellan givare och mottagare.

Att blicka framåt

Buddhistmunkar har spelat en stor roll i att uppmuntra donationer och se dem som givande handlingar, eller "dana", något som kan hjälpa människor att få ett bättre nästa liv. Kiribathgoda Gnanananda Thero, munk och även grundare av Mahamevna buddhistkloster i Polgahawela i Sri Lanka, menar att donering av kroppsdelar är att följa i Buddhas fotspår, att utöva buddhismen i praktiken: i ett tidigare liv gav Buddha bort sina ögon till en tiggare så att denne kunde få sin syn tillbaka. "Buddhas liv är en inspiration, genom att höra berättelser om honom uppmuntras vi att ge våra kroppsdelar till andra. Att donera vår kropp efter döden skapar god karma och ökar våra möjligheter att återfödas till ett bättre liv", säger Thero.

Att donera blir helt enkelt en investering i framtiden. Självt har Thero redan medan han ännu lever donerat en njure till en kvinna med en njursjukdom. Han tyckte att kvinnan behövde hans andra njure bättre än han själv, eftersom han fortfarande har en kvar.

Lokalbon Ashan säger att även om man som buddhist tror på reinkarnation så är det bara personens medvetande som återföds, inte kroppen, och därför finns inget behov av att kroppen ska vara intakt efter döden. "Ögondonation är en riktig win-win-situation. Du behöver inte utstå något lidande eftersom hornhinnan tas bort när du är död och ovanpå det får du god karma som kommer att göra ditt nästa liv lättare. Som buddhister har vi lärt oss sedan barnsben att se positivt på blod- och organdonation", säger Ashan.

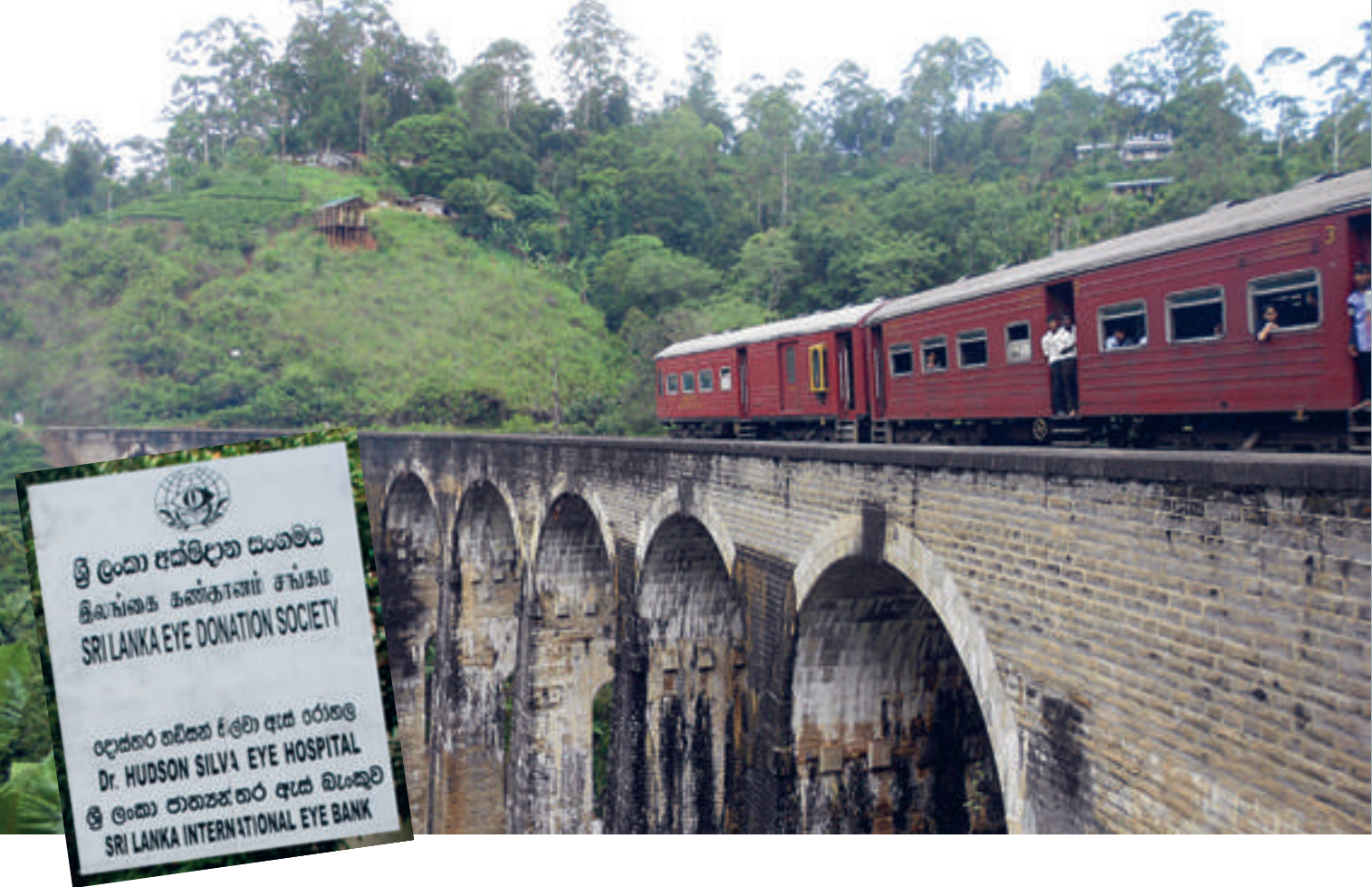
”

Buddhas liv är en inspiration, genom att höra berättelser om honom uppmuntras vi att ge våra kroppsdelar till andra.

"Det är heller inga problem för dem som vill ha en öppen kista när någon kär som har donerat sina ögon ska begravas. "Begravningsentreprenören tar två bomullsbollar som är lika stora som ögonen och lägger dem i en balsamerande vätska. Därefter stoppar han in bollarna i ögonhålorna och stänger till dem med ett slags lim. Sedan ser personen ut som vilken död person som helst."

Ögonkontakt med omvärlden

Vid Dr. Hudson Silva Eye Hospital, som drivs av välgörenhetsorganisationen Sri Lanka Eye Donation Society, berättar personalen att många av Sri Lankas donerade ögon skickas till länder där donering av kroppsdelar är tabu på grund av kulturella eller religiösa orsaker. Alla de stora världsreligionerna är positiva till organdonation, men praktiserandet är ändå inte så utbrett i den muslimska världen, så länder som Pakistan och Egypten tillhör några av de större mottagarna av hornhinnor. Men även i länder där organdonation är vanligt kan efterfrågan på corneor vara större än tillgången.

Dr. Muhammad Hussein Sirry Cassim, medicinsk chef på sjukhuset, säger att från starten 1961 fram tills idag har organisationen möjliggjort 47 275 donationer till mottagare i Sri Lanka och 72 834 internationellt, till 57 olika länder. I tillägg till detta har över 30 000 hornhinnor donerats för forskning och till utvecklingsarbete. Sri Lanka har världens andra största ögonbank, den största finns i USA.

”Hittills har 1.3 miljoner personer registrerat sig och av dessa är 85 procent buddhister”, berättar Dr. Cassim.

När man frågar om risken för illegal organhandel ruskar Dr. Cassim på huvudet. ”Donerandet sker utan några pengar involverade, så det finns inget underlag för en sådan handel. Vi tar bara ut en avgift när vi exporterar utomlands som täcker den praktiska hanteringen. Det enda donatorn får, efter att vi testat deras blod och de skrivit i sitt donationsformulär, är ett certifikat med orden ’Låt donatorn få en god återfödelse.’”

Även om buddhismen kan ta åt sig en del av äran för att Sri Lankas medborgare är goda donatorer tycker Dr. Cassim att Dr. Hudson Silva, som satte upp landets internationella ögonbank 1961, måste

”

1964 började Silva leverera hornhinnor utomlands i samarbete med Singapore och första gången åkte han själv över med hornhinnor i en vanlig termos fylld med is.

få sin historia nämnd eftersom hans insatser varit avgörande. Dr. Silva gick ut som student med sin första vädjan om ögondonation 1958 i en tidningsartikel, tillsammans med sin fru och mamma, med uppmaningen att ’ge liv åt ett dött öga’. De första hornhinnor han tog emot följande år förvarade han i sitt eget kylskåp. 1960 dog hans mamma och det påstås att det var då som Silva vann landets hjärta genom att ge sin mammas hornhinnor till en fattig jordbrukare som på så vis fick sin syn tillbaka. 1964 började Silva leverera hornhinnor utomlands i samarbete med Singapore och första gången åkte han själv över med hornhinnor i en vanlig termos fylld med is.

Hur ser det då ut i Sverige?

Behöver Sverige importera corneor och kan det i så fall hända att de kommer från Sri Lanka? Stefan Ek som är hornhinnekoordinator vid Hornhinnebanken på Sahlgrenska Universitetssjukhuset berättar att vi i Sverige sedan ett antal år är helt självförsörjande och därför inte har något behov av att skaffa hornhinnor från annat håll.

”Genom olika goda insatser har vi ökat antalet hornhinnedonatorer med 100 procent från 2009 till nu. Vi har sex mindre vävnadsinrättningar, med

knappt ett dussintal personer som jobbar, och tillsammans omhändertog vi 1 200 hornhinnor från drygt 600 donatorer förra året.”

Någon import av cornea sker alltså inte men om möjligheter och behov finns kan det hända att man istället exporterar, men då endast till något av grannländerna i Norden. ”I andra europeiska länder däremot finns import av hornhinnor men jag tror att det ensidigt handlar om vävnader från USA. Jag har aldrig hört talas om att det skulle förekomma import av hornhinnor från Sri Lanka eller Asien över huvud taget. Med de höga krav som finns från EU på våra vävnadsinrättningar ser jag det inte ens som en möjlighet.”

I något land väljer en viss procent bort att donera sina ögon, men det är inget som Stefan Ek känner igen. När svenskar donerar är det vanligast att de låter det gälla hela kroppen. ”Max en på hundra väljer att undanta någon del.”

I Sri Lanka tror man på ett bättre liv efter döden. Buddhismen är inte särskilt utbredd i Sverige men den höga donationsfrekvensen av hornhinnor får en att misstänka att svenskar tror åtminstone på ett bättre liv för någon annan efter döden. ●

FAKTA OM CORNEA OCH SKADOR

Enligt WHO så lider 4 procent av världens 39 miljoner blinda av hornhinneopacitet (ärrbildning eller grumling av cornea). Ytterligare 3 procent lider av trakom, en bakteriell infektion som skadar cornea).

Enligt Svenska Cornearegistret är fyra hornhinesjukdomar de vanligaste orsakerna för hornhinnekirurgi i Sverige.

Keratokonus Vars orsak i stort sett är okänd, innebär att hornhinnan blir förtunnad och dess form förvrängd.

Bullös keratopati Ett tillstånd med svullnad och små blåsor i hornhinnan som kan uppstå i samband med intraokulär kirurgi. Den vanligaste orsaken är kataraktoperation (grå starr).

Hornhinedystrofier En grupp av olikartade hornhinesjukdomar som leder till erosion av hornhinnan där den gemensamma nämnaren är ärftlighet.

Hornhinneärr kan uppkomma till följd av en infektion eller trauma mot hornhinnan.

FAKTA OM SRI LANKA

Sri Lanka är en östat strax sydost om Indien, med omkring 21 miljoner invånare. 1796–1972 var landet en brittisk koloni och hette då Ceylon. Befolkningen består i huvudsak av singaleser (75 procent) och tamiler (11 procent). 1983–2009 pågick ett inbördeskrig som hade sin grund i att tamilerna önskade självständighet. Uppemot 100 000 människor kan ha dött i kriget.

BUDDHISMEN I SRI LANKA

Av Sri Lanka befolkning är cirka 70 procent buddhister, varav de flesta är singaleser. Buddhismen introducerades till landet 200 f. kr. och har den längsta sammanhållna historien av buddhism i världen. Den dominerande traditionen är Theravada som utgår från den första kända buddhistiska skriftsamlingen. Det viktigaste är de fyra ädla sanningarna, den åttafaldiga vägen, dygd och meditation. Den åttafaldiga vägen är det livssätt som släcker källan till lidandet och livstörsten och därmed leder till Nirvana – att slippa återfödas.